

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Kłosy
pszenicy

Rok XIII: 2015

Nr 20 (432)

Data odczytu: 20.05.2015 r.

Data wydania: 20.05.2015 r.

=====

990. spotkanie

Marek Prabucki

Firma MŁYNY GÓRNE (1883-1939) i MŁYN RADZYŃSKI (1909-1939)

Budynek młyna w Grudziądzu został zbudowany w roku 1883. Po pożarze w roku 1910 został ponownie odbudowany według najnowszej techniki oraz najnowocześniejszych wymagań młynarstwa. Młyn, jak i obiekty towarzyszące, położone przy ul. Młyńskiej i Skłodowskiej-Curie były wykonane z cegły ostro palonej.

Górne Młyny składały się z głównego budynku, który zawierał spichrze na zboże i mąkę, oddziału mieszczącego płuczkę oraz maszyny do czyszczenia zboża. Na terenie młyna znajdowała się również stajnia oraz składnica opału. Całość obiektu Górne Młyny była ogrodzona parkanem cegieł i desek drewnianych.

Część budynku, w którym znajdował się młyn, zajmował parter, trzy piętra oraz poddasze. Stropy wykonane były z belek drewnianych, które spoczywały na podciągach i słupach także z drewna, z wyjątkiem stropów nad parterem i I piętrem młyna, które także spoczywały na podciągach i słupach żeliwnych. Dach wykonany był z drewna i kryty podwójną tekturą smołową.

Ogólna wielkość terenu zabudowanego i podwórza wynosiła 2181 m², a ogólna wartość całej nieruchomości wraz z urządzeniami, w roku 1927 wynosiła 621 tys. franków szwajcarskich. Ostatnim właścicielem młyna, przed powrotem Grudziądza do macierzy w 1920 r. był Alfred Moddelsee, który nabył młyn od Carla Lieberta. W lutym

1922 r. rejestr handlowy przychylił się do złożonego przez Alfreda Modelsee w 1921 r. wniosku o zapisanie siebie jako wyłącznego właściciela firmy Górne Młyny. Jako podmiot przedsiębiorstwa podano we wniosku „przemiał żyta, pszenicy, tłoczenie makuchów olejowych, oczyszczalnie nasion we własnym, nowoczesnie urządzonej zakładzie”.

Młyn Górny widok współczesny

W wyniku różnych nieporozumień, w tym i finansowego, w czerwcu 1926 r. dotychczasowy właściciel młyna Alfred Moddelsee wydzierżawia go Zwolińskiemu i spółce na 5 lat, za miesięczny czynsz 15 ton żyta w naturze.

W wyniku dużego zadłużenia hipotecznego nieruchomość Górne Młyny została w lipcu 1927 r. wystawiona na przetarg przymusowy a nabyli ją dotychczasowi dzierżawcy Zwoliński i Spółka. Wskutek recesji gospodarczej, a szczególnie obniżki cen zboża zakład popadł w 1931 r. w trudności finansowe i przechodził do 1934 r. różne koleje losu. Po objęciu młyna w czerwcu 1934 r. przez firmę M. Grönwald – Grudziądz, został w nim przeprowadzony generalny remont własnym kosztem i po włożeniu własnego, dostatecznego kapitału, uruchomiony w całości. Pracował na trzy zmiany, zatrudniał, poza stałym personelem przeszło 30 bezrobotnych. Zdolność przemiału młyna w roku 1934 wynosiła 400 cetrarów zboża na dobę, przy użyciu istniejącej siły wodnej kanału Trynka oraz energii elektrycznej, dostarczonej z elektrowni miejskiej w Grudziądzu.

**Młyn Górny
widok współczesny**

Oprócz wspomnianego młyna w Grudziądzu funkcjonował jeszcze młyn „Po Orlem” Rosanowskiego, o którym mowa była na spotkaniu KMDG 12 grudnia 2012 r., [Marek Prabucki, *Młyn pod Orłem – jedna z wzorowych placówek przemysłowych Grudziądza w latach 1881-1939, Biuletyn KMDG R. X (2012) nr 34 (339)*] oraz młyn „Cerelia”, który znajdował się przy ul. Dworcowej 49, a powołany został do życia w 1922 r. po wykupieniu go z rąk niemieckich przez grupę akcjonariuszy. Jego zdolność przemiału na dobę w 1934 r. wynosiła 50 ton żyta i pszenicy, a kapitał spółki w tym okresie wynosił 440 tys. zł.

Jeżeli chodzi o powiat grudziądzki, to jednym z największych młynów polskich a nawet i na Pomorzu był

**Młyn Rosanowskiego w 1914 r.
Pocztówka ze zbiorów Z. Zawadzkiego**

młyn parowy w Radzynie. Młyn ten został wybudowany w roku 1909 z cegły, o czterech kondygnacjach, jako młyn półautomatyczny o możliwości przemiału 5 ton zboża na dobę. Młyn przetrwał w rękach niemieckich do 1921 r., przechodząc następnie w ręce polskie. W roku 1927, wobec sprzyjającej koniunktury został rozbudowany do pięciokrotnej możliwości przemiału przez pierwotną nabywczynię Stanisławę Smoleńską, a całe urządzenia były nowe w 95 %. Młyn radzyński był najnowocześniejszym urządzeniem młynem żytnio-pszennym i poza młynem Przechowo, który należał do Towarzystwa Akcyjnego, i młynem Rychtera w Toruniu – jednym z największych młynów polskich na Pomorzu o przemiele 25 ton zboża na dobę.

Z powodu jego rozbudowy w latach 1927-1928, utracił kapitał obrotowy, z tego powodu, iż lata rozbudowy zbiegły się z katastrofalnym załamaniem się cen zbóż oraz wywołanym kryzysem gospodarczym.

Młyn musiał się przystosować do nowych warunków gospodarczych i odstąpić od zamiaru stania się młynem handlowym i przejść na wymianę gospodarczą. Jednak konkurencja młynów była bardzo duża z uwagi na bliskie ich rozmieszczenie jeden od drugiego. Do tego dochodziły młyny będące w rękach niemieckich, które otrzymywały zbyt niskie pożyczki hipoteczne, nawet dwukrotnie niższe.

Dodać trzeba, że na dziewięć młynów czynnych w promieniu 20 km od Radzyna wszystkie dziewięć młynów znajdowały się w rękach niemiecko-żydowskich. Młyn w Radzynie jako jeden z najnowocześniejszych umożliwiał każdy przemiał czy to mąk chlebowych żytnich czy pszennych oraz kaszy dla armii, jak też mąk wyciągowych i śrutów na eksport. Młyn ten był na Pomorzu bezkonkurencyjny.

Oprócz młyna radzyńskiego, w powiecie grudziądzkim młyny wodne w roku 1922 znajdowały się:

- w Mokrem, którego właścicielem był Reinhold Dürke
- w Kłodce – Emila Kleina
- w Słupie Młynie – Adolfa Czerskiego
- w Świeciu nad Osą – Gustawa Giese
- w Nowym Młynie – Conreda
- w Rogóźnie – Wilhelma Johimana i Karola Jodische.

Notatki

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.